

ค้นหาความหมายในเรื่องปรัมปรา (18)

โดย ศ.กิริติ บุญเจือ
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ราชบัณฑิตยสถาน

เจ้าแม่ธรณีกลายเป็นเทวราชินี

ตามเทพปรัมปรากรีก ฮีเรอคือเทวราชินีคู่ครองบัลลังก์เทพกับเทวราชซุส เทพปรัมปราโรมันเทียบนามเป็นเทวราชินี Juno คู่ครองบัลลังก์เทพกับเทวราชจูพิเตอร์(Jupiter)

ผู้ที่วิเคราะห์รากศัพท์ Hera ว่าเป็นรูปศัพท์เพศหญิงของ Heros ในภาษากรีกแปลว่าวีรบุรุษ (ภาษาอังกฤษว่า Hero) Hera จึงแปลว่าวีรสตรี แต่บางคนก็ว่ามาจากคำ aer แปลว่า ชาติตุลม คู่กับ aither ชาติอากาศซึ่งอยู่สูงกว่า เมื่อคู่กันก็เทียบได้กับเทวราชกับเทวราชินีผู้ร่วมกันปกครองสวรรค์ชั้นฟ้า

ส่วน Juno ภาษาละตินน่าจะมาจาก Juvenis แปลว่า หญิงสาว (ภาษาอังกฤษว่า Young)

เรื่องปรัมปราทั้งกรีกและโรมันมีกล่าวถึงมากมายหลายกระแส ซึ่งไม่ประสานกัน เพราะมีการนับถือและมีผู้เล่าเรื่องปรัมปราต่างกันไปจากหลายแหล่ง พอจะเก็บความได้ว่า เป็นธิดาของอสูรราชโครนัส(Kronos) กับเจ้าแม่ธรณีรีเออ(Rhea) ถือกำเนิดบนเกาะซามอส(Samos) เป็นพี่สาวของซุส ไฮเมอร์เล่าว่าขณะเป็นกุมารีได้รับการเลี้ยงดูจากอสูรสมุทร โอเคียนัส(Okeanos) และอสูรีเทธิส(Tethys)

แต่ฮีเลียสเล่าว่า พอประสูติออกจากครรภ์มารดา ก็ถูกอสูรโครนัสผู้เป็นบิดากลิ่นเข้าอุทรเช่นเดียวกับพี่น้องอื่นๆ เพราะเชื่อคำทำนายว่า จะถูกทายาทแย่งบัลลังก์ จนกว่าซุสจะรบชนะและบังคับให้คายพี่น้องออกจนหมด พอแพนเนียส (Pausanias) เล่าว่าถือกำเนิดที่อาร์กัส(Argos) และทิเมเนิส(Temenus) โอรสของพิแลสเกิส (Pelagus) นำเอาไปเลี้ยงดูในอาร์แคเดีย(Arcadia) โดยมีเทพธิดาฤดูทั้ง 4 เป็นพี่เลี้ยง

เมื่อซุสจับอสูรและอสูรีขังไว้ใต้บาดาลหมดแล้ว ก็ออกตามหาฮีเรอ เธอไม่รับรักจึงหลบซ่อนตัวอยู่บนเกาะกรีตบั้ง บนภูเขาเทอร์แนกซ์ (Thornax) ในแคว้นอาร์เกอเลียส (Argolis) บ้าง ในที่สุดก็หาตัวจนพบ แต่เธอยังไม่ยอมรับรักอยู่ดี ซุสจึงออกอุบายแปลงกายเป็นนกเขาเป็อน โคลนม่อล่อมม่อเล็กน้อยนำส่งสาร บินมาตักอยู่ต่อหน้าเธอ อากาศปางตาย ด้วยจิตเมตตาต่อสัตว์ เธอจับขึ้นแนบกับอกเพื่อให้ได้ไออุ่น หวังว่าจะให้ชีวิตแก่สัตว์ที่สิ้นหวัง ทันใดนั้นนกปางตายก็กลายร่างเป็นหนุ่มกำยำปลุกปล้ำเธอจนหมดทางขัดขืน เธอจำยอมเป็นคู่ครองของเทวราชด้วยประการฉะนี้

ท่านผู้อ่านไม่ต้องรู้สึกสะอึกใจที่รับรู้ว่าจะซุสกับฮีเรอเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน ทำไมจึงเป็นสามีภรรยากันได้ มนุษย์ยุคโบราณผู้ผูกเรื่องดังกล่าวเข้าใจเรื่องนี้ดี และผู้อ่านผู้ฟังก็ไม่ตะขิดตะขวงใจ เพราะรู้กันอยู่ดีว่าเทพมีร่างกายทิพย์ ไม่มียีนส์ให้ต้องกังวลว่าจะเสื่อมคุณภาพอย่างมนุษย์ คนโบราณจึงไม่รู้สึกว่าการที่เทพที่มีสายโลหิตใกล้เคียงจะเป็นสามีภรรยากันได้ หนึ่งการที่สามีจะอายุน้อยกว่าภรรยาก็ไม่มีปัญหาสำหรับเทพด้วย เพราะเทพทุกอย่างก็เกิดในเวลา แต่ทุกอย่างก็มีชีวิตอมตะ จึงเป็นหนุ่ม-สาวตลอดกาล แม้จะเกิดก่อนหลังกว่ากันสักเท่าใด ก็เป็นหนุ่มเป็นสาวเสมอกันตลอดกาล ขอให้เข้าใจตามนี้ด้วย

ซุสจัดการวิวาห์มโหฬาร สถานที่จัดงานมีกล่าวเป็นหลายนัย ที่เห็นพ้องต้องกันมากที่สุดคือ ที่ราบเชิงเขาเทอร์เนกซ์นั่นเอง เทพเจ้าและเทวีต่างมาร่วมงานเลี้ยงและนำของขวัญมาให้ เจ้าแม่ธรณีรีเอนนำดินแอปเปิ้ลมีผลทองคำ 3 ผลมาให้ ซึ่งฮีโรให้เทพธิดาประจำสวน นำเอาไปเก็บรักษาไว้ ณ เชิงเขาแอทลิส(Atlas) มีมังกรไฟคอยเฝ้ารักษา กลุ่มสมรสาใหม่ใช้เวลาอันมีนัยกันบนเกาะซามัสเป็นเวลา 300 ปี ฮีโรสรองน้ำ ณ น้ำพุเคอเนซิส(Canathus) ซึ่งทุกครั้งทำให้เธอกลายเป็นสาวพรหมจารีขึ้นมาใหม่ เธอจึงเป็นองค์อุปถัมภ์ของครอบครัวและหญิงโสคทั้งหลายด้วย

บนเขาโอลิมเพิส ฮีโรไม่มีอำนาจโดยตนเอง แต่เทพทุกองค์ก็เกรงใจและให้เกียรติ เธอต้องการอะไรจึงต้องขอกจากซุสหรือขอความช่วยเหลือจากเทพอื่น ๆ ความสัมพันธ์กับซุสไม่คงเส้นคงวา เวลาดีกันซุสก็เอ็นดูและฟังเธอร่าวกับกลัวเธอ และเปิดเผยความในใจให้ฟัง แต่เธอก็มีนิสัยขี้หึงและความจริงซุสเองก็เจ้าชู้มาก เรื่องนี้เป็นสาเหตุสำคัญแห่งความระหองระแหง แต่ซุสก็ไม่อาจหย่าขาดจากเธอและบางครั้งเหมือนกับเกรงกลัวเธอ ครั้งหนึ่งเธอวางแผนกับเทพสมุทรโพซายเดินและอธินีจับซุสล่ามโซ่ได้สำเร็จ ซึ่งทำให้ซุสโกรธมาก ถึงกับจับเธอล่ามโซ่หัตถ์ทั้ง 2 ข้างตรึงกับก้อนเมฆ เอาทั้งเหล็ก 2 อันถ่วงเท้าทั้ง 2 ของเธอ

ในสงครามกรุงทรอยเธอเข้าข้างกองทัพกรีก เพราะปารีสตัดสินใจให้วันสงามกว่าเธอ เธอติดตามจอมล้างจองผลาญบรรดาอนุภรรยาของซุสและโอรสธิดาที่เกิดมา ทำให้เกิดการอลเวงในสวรรค์กระทบดวงดาวจนถึงชีวิตของมนุษย์ในโลกทุกตัวตน

สถานที่ต่าง ๆ ที่มีชื่อในตำนานปรัมปราที่มักจะมีวิหารของเธอ ซึ่งบางแห่งก็มีประวัติเก่าแก่มา ๆ สืบได้จนถึงสมัยก่อนที่อารยันจะรุกรานเข้ามายึดครองก็มี จึงสันนิษฐานได้ว่าน่าจะเป็นวิหารของเจ้าแม่ธรณีของแต่ละท้องถิ่นมาก่อน เมื่อชาวกรีกอารยันเข้ามายึดครองแล้วจึงได้รับการยกย่องขึ้นเป็นเทวราชินี เพราะชาวกรีกอารยันก็นับถือด้วย และด้วยความหวังดีก็เปลี่ยนนามให้เป็นกรีก และสร้างเรื่องปรัมปราให้จนเธอได้เป็นใหญ่เหนือเทวีและเทพธิดาทั้งปวง ทั้งโฮเมอร์และฮิเสียดกล่าวไว้ว่าเธอมีวิหารใหญ่ในเมืองอาร์กัสและทุกปีมีการสมโภชอย่างมโหฬาร นอกจากนั้นยังมีวิหารของเธอที่ซามัส สฟาร์เทอ เครอโทเนอ บางคนเชื่อกันว่าในสมัยของชาวพื้นเมืองเดิม เธอเป็นเทวีแห่งดวงจันทร์ เช่นเดียวกับจูโนว์ของชาวโรมัน แต่ส่วนมากจะเชื่อว่าเป็นเจ้าแม่ธรณีมากกว่า และมีบทบาทเป็นองค์อุปถัมภ์การแต่งงาน สุภาพสตรี และเพศสัมพันธ์ เธอจึงมีความสำคัญต่อชีวิตคู่อย่างมาก งานสมโภชจึงน่าจะใหญ่โต และมีเรื่องทางเพศสัมพันธ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ความระหองระแหงกับพระสวามี มีบันทึกไว้มากมายหลายลักษณะ ซึ่งน่าจะได้แก่ประมวลความขัดแย้งระหว่างชาวกรีกอารยันกับชาวพื้นเมืองเดิมในช่วงต้นๆ ชาวพื้นเมืองรักเธอมาก บางแห่งไม่ยอมรับเรื่องปรัมปราของฮิเสียดที่ว่าเธอถูกบิดาเกลียดชังประสูติเหมือนบรรดาพี่ๆ แต่เชื่อตามชนกลุ่มย่อยบางกลุ่มว่า บิดารักเธอมากจึงมิได้เกลียดเธอเวลาประสูติเหมือนพี่ๆ เธอเป็นผู้ออกอุบายให้พระบิดาโคโรนัสกลืนก้อนหินแทนซุส ซึ่งซุสก็รับรู้บุญคุณและอยากตอบแทนด้วยตำแหน่งเทวราชินีแห่งยอดเขาโอลิมเพิส เธอมักจะได้รับการเคารพคู่กับเทวีวินัส ยังไม่ทราบสาเหตุว่าทำไม

การที่เทวราชินีฮีโรมีสักการสถานจำนวนมากในดินแดนกรีซ ตั้งแต่ก่อนที่ชาวกรีกอารยันจะเข้าครอบครองครอบครองนั้น นักปรัมปราวิทยาสันนิษฐานว่าสักการสถานเหล่านี้เดิมคงได้เป็นเทวสถานของเจ้าแม่ธรณีตามคติของชาวพื้นเมืองที่ตั้งหลักแหล่งทำเกษตรกรรมและยกย่องเพศแม่เป็นใหญ่ เจ้าแม่ธรณีของแต่ละแห่งก็น่าจะมีชื่อ

เฉพาะของแต่ละแห่ง ครั้นที่ได้อุททิวกรกรีกอารยันเข้าครอบครอง เจ้าแม่ธรณีของแต่ละแห่งก็มักจะได้รับยกย่องขึ้นเป็นชายาของเทพซุสของชาวกรีกผู้ชนะและผู้ครอบครอง เป็นเหตุให้ซุสมีชายาจำนวนมาก ครั้นชาวกรีกยกย่องฮีโร่อขึ้นเป็นเทวาราชินี สักการสถานของเจ้าแม่ธรณีเดิมก็เปลี่ยนชื่อเป็นฮีโรหมด เพื่อมีให้อยู่ในฐานะภรรยาน้อยหรือภรรยาเก๊ของซุส ที่ใด ไม่ยอมเปลี่ยนชื่อเป็นฮีโรก็ต้องจำยอมมีบทบาทและเรื่องปรัมปราเล่าประกอบให้เป็นภรรยาหรือภรรยาเก๊ของซุสไปตามระเบียบ เป็นเหตุให้ซุสยังคงมีภรรยาหรือภรรยาจำนวนมาก และเพิ่มได้เรื่อยๆ ส่วนการที่ฮีโรมีเรื่องระหองระแหงกับซุสมากมาย บางทีก็ไม่กลมกลืนกัน ก็สันนิษฐานกันว่า เป็นเกลียดประวัตินี้ที่ตัดแปลงมาจากความขัดแย้งกันระหว่างชาวพื้นเมืองเดิมกับชาวกรีกผู้รุกรานในที่ต่างๆ ที่มีสักการสถานที่ฮีโรตั้งอยู่ ผู้รู้เรื่องความขัดแย้งจึงแต่งเป็นเรื่องปรัมปราเก็บไว้ในเทพประวัติของซุสกับฮีโร

การที่ฮีโรได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้อุปถัมภ์การแต่งงาน การมีบุตร และความอุดมสมบูรณ์ ก็เป็นเพราะเคยมีบทบาทเป็นเจ้าแม่ธรณีมาก่อนนั่นเอง

การที่เธอมีตำแหน่งเป็นพี่สาวและเป็นแม่เลี้ยงของซุสด้วยในเวลาเดียวกันนั้น น่าจะมาจากสาเหตุที่ว่าเมื่อชาวกรีกอารยันบุกเข้ายึดครองที่ใดที่มีการนับถือเจ้าแม่ธรณีอยู่ก่อนแล้ว ชาวกรีกชอบผนวกรวมความเชื่อของชาวพื้นเมืองเดิมกับของตนอยู่แล้วเป็นประจำ บางแห่งก็ยกย่องขึ้นเป็นพี่สาว/น้องสาว บางแห่งก็ยกขึ้นเป็นแม่เลี้ยง ทำยรวมๆกันเข้าไปแล้วก็เลยเป็นทั้งพี่สาว/น้องสาว และแม่เลี้ยงอย่างไม่มีทางเลียง เพราะเหตุแห่งการรักพี่เสียดายน้องนั่นเอง

เธอเป็นมารดาของแอริส (Ares), อายไลชายเยอ (Eileithya), ฮีบี (Hebe) ฮีเฟสเทิส (Hephaestus), ทายฟีน (Typhon) ซึ่งล้วนแต่เกิดในขณะที่ยังเป็นพรหมจารีอยู่ คือก่อนตกเป็นแม่เลี้ยงของซุส ซุสจึงไม่ใช่บิดา และไม่มีใครเป็นบิดา ซึ่งแสดงว่าเธอมีโอรสธิดาในขณะที่เป็นเจ้าแม่ธรณี และตามคติของวัฒนธรรมมาตาธิปไตยที่นับถือเจ้าแม่ธรณี ลูกเป็นลูกของแม่เท่านั้น พ่อไม่ถือว่าเป็นผู้ให้กำเนิด และจริงๆแล้วมักจะไม่ว่าใครเป็นพ่อเสียดด้วยซ้ำ

แอริสเทพบุตรหนุ่ม เดิมเป็นเทพแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร จึงเป็นโอรสของเจ้าแม่ธรณีโดยไม่ต้องมีบิดา ภายหลังบางคนยกขึ้นเป็นโอรสของเทวาราชซุสกับเทวาราชินีฮีโร แต่ไม่เป็นที่ยอมรับกันนัก ที่ยอมรับกันก็คือเป็นเทพแห่งสงครามคู่กับเทวีธินี แต่เป็นเทพสงครามที่ชอบใช้กำลังเข้าทุบ ไม่ฉลาดและไม่นุ่มนวล ไม่อ่อนนอกแข็ง ในอย่างธินี จึงไม่สู้เป็นที่นิยมในหมู่ชาวกรีก นอกจากในแคว้นธีบส์(Thebes) และเธรส(Thrace) อันเป็นแดนที่นิยมความรุนแรง ชาวธีบส์เล่าว่า แอริสได้เสียดอย่างลับๆกับวีเนิส (เพราะสามีปกติของวีเนิส คือฮีเฟสเทิส) ได้ธิดาโฉมงามนามว่าความกลมกลืนฮาร์โมนี(Harmonia) ซึ่งต่อมาได้เป็นแม่เลี้ยงของแคดมิส(Cadmus) กษัตริย์องค์แรกแห่งธีบส์

อายไลชายเยอ(Eileithya) เทวีแห่งสุติกรรม เดิมเป็นเจ้าแม่ธรณีของแคว้นมินอส(Minos) มีถ้าสักการะอยู่ในบริเวณตำบลอัมนิส(Amnissus) ภายหลังถูกยกให้เป็นธิดาของเจ้าแม่ธรณีมีหน้าที่อุปถัมภ์การเกิดทั้งหลายของคน และของสัตว์ บางคนพยายามให้เป็นธิดาของซุสกับฮีโรแต่ไม่ได้รับความนิยม

ฮีบี (Hebe) เทวีแห่งวัยรุ่น เดิมเป็นเทพีแห่งการทำเกษตร จึงเป็นธิดาของฮีโร ก่อนการมาถึงของชาวอารยันกรีก ต่อมาด้วยความพยายามยกย่องให้เป็นธิดาของซุสกับฮีโร แต่ไม่เป็นที่นิยม ซุสมอบหมายให้ฮีบีมินหน้าที่

จัดบริการน้ำทิพย์ถวายเทพและเทวี เมื่อมาประชุมบนยอดเขาโอลิมปัส มีฤทธิ์ทำให้ผู้สูงอายุกลับกลายเป็นหนุ่มสาวได้

ฮีเฟสเทิส(Hephaestus) เนื่องจากซุสให้กำเนิดแก่ธินีได้โดยลำพัง ฮีเรอจึงให้กำเนิดแก่ฮีเฟสเทิสโดยลำพังบ้าง แต่ปรากฏว่าขาข้างหนึ่งยาวข้างหนึ่ง เดินอย่างปรกติไม่ได้ มารดาฮีเรอจึงโยนลงมาจากภูเขาโอลิมปัส แต่อีกกระแสหนึ่งกล่าวว่าซุสโกรธที่เข้าข้างฮีเรอเวลาทะเลาะกัน จึงโยนลงมาจากโอลิมปัส ลอยละลิวลงมาทั้งวัน ตอนค่ำจึงตกลงถึงพื้นดิน โซคตีที่มีเทพธิดามีทิส (Metis) รองรับเอาไว้และนำเอาไปเลี้ยงอยู่ในถ้ำ ฝึกอาชีพให้เหมาะกับคนเขาเป็ คือ ช่างประดิษฐ์ต่าง ๆ จนซำซอง กลายเป็นช่างฝีมือของเทพ ภายหลังชาวซิชิลีเอาไปนับถือเป็นเทพแห่งภูเขาไฟเอทนา(Aetna)ของตน เพราะช่างเหล็กต้องการไฟจัดเพื่อเผาและตีเหล็ก ซึ่ง ได้ยื่นขึ้นมาถึงพื้นดิน เป็นเสียงกลืน ๆ ของภูเขาไฟ ภายหลังได้เทวีวีเนิสเป็นชายาชั่วคราว

ทายฟัน(Typhon) เกิดจากฮีเรอแต่ผู้เดียวขณะ โกรธจัดเพราะวิวาทกับซุส เป็นสัตว์ประหลาด 100 เศียร ตาลูกเป็นไฟ ปากพ่นไฟได้ เสียงร้องก้องฟ้าดินสะเทือน สร้างความเดือดร้อนมาก ซุสต้องจัดการปราบ แต่จะทำอย่างไรก็ไม่ตาย จึงใช้วิธีจับกระแทกลงกับพื้นดินแล้วยกภูเขาเอทเนอกดทับไว้ เป็นเหตุให้ภูเขาเอทเนอมีไฟพ่นออกมาเป็นภูเขาไฟตั้งแต่นั้น มันดินแต่ละครั้งทำให้เกิดแผ่นดินไหว มันร้องเสียงกลืน ๆ น่ากลัว แต่ซุสก็ทำอะไรมากกว่านี้ไม่ได้ และมันก็ไม่สามารถคืนหลุดออกจากภูเขาที่กดทับไว้ได้

ปรัชญาว่าด้วยเรื่องปรัมปรา

บุลท์มานน์ได้กล่าวถึงการถอดปรัมปรา(demythologization) โดยตั้งบนปฐมบทว่าปรากฏการณ์ศาสนาประกอบด้วยเรื่องปรัมปราเป็นสำคัญ แต่ภาษาปรัมปราที่ใช้ก็กลายเป็นอุปสรรคสร้างความมืดมัวให้กับความหมายที่มันอยากจะแสดง ก็หมายความว่าถ้าใครพบเคล็ดลับถอดเจตนาของเรื่องปรัมปราออกจากรูปแบบภาษาพิลึกพิลั่นนั้นได้ ก็อาจจะพบความหมายจริงแท้ที่แฝงอยู่เบื้องหลังสำนวนปรัมปรานั้นๆ ความปรัมปราที่เลยกลายเป็นปัญหาหลักและเป็นปัญหาทางอรรถปริวรรต เกิดคำถามว่าจะเข้าใจเรื่องปรัมปราได้อย่างไร

ตลอดช่วงเวลาผลิตผลงาน บุลท์มานน์ได้พยายามตอบคำถามนี้อย่างจริงจังสม่ำเสมอ ในหนังสือ *พระเยซูกับระบบปรัมปรา(Jesus Christ and Mythology, 1958)* ก็ยังได้ให้ข้อคิดไว้ว่า “พูดกันบ่อยๆว่าระบบปรัมปราเป็นวิชาการศึกษาคำบรรพ์โดยมีเจตนาที่จะอธิบายปรากฏการณ์และเหตุการณ์แปลกๆ น่ารู้ น่าประหลาดใจ หรือน่ากลัว ซึ่งระบบปรัมปราจะยกให้เป็นสาเหตุเหนือธรรมชาติ ซึ่งอาจจะเป็นเทพหรือมารก็ได้”

ลักษณะการเสนอความเห็นอย่างนี้ ย่อมหมายความว่าเรื่องปรัมปรานั้นมีส่วนหนึ่งแสดงความรู้แบบศึกษาคำบรรพ์ อีกส่วนหนึ่งคือความตั้งใจที่ต้องเจาะเฉพาะเรื่อง ดังนั้นการถอดปรัมปราก็คือถอดส่วนที่เป็นความรู้ล้ำสมัยเหลือสิ่งที่ตั้งใจเฉพาะเรื่อง ซึ่งบุลท์มานน์เรียกว่า Kerygma (ศาสน์) คำถามที่ว่าเข้าใจเรื่องปรัมปราอย่างไรกลายเป็นคำถามหลักซึ่งต้องอาศัยอรรถปริวรรตช่วย

บุลท์มานน์มองว่าปัญหาอรรถปริวรรต(hermeneutics)เริ่มแตกฉานขึ้นกับลัทธิโรแมนติก โดยเฉพาะอย่างกับชเลเยอร์มาเคอร์(Schleiermacher)ผู้ยกประเด็นขึ้นถก สมัยนั้นเชื่อกันว่าอรรถปริวรรตก็คือกฎการตีความ แต่ชเลเยอร์มาเคอร์คิดว่าไม่พอสำหรับเข้าใจตัวบทวรรณคดี จึงเพิ่มจินตนาการแบบโรแมนติกเข้าช่วยตีความ

ด้วย และดีลธาย(Dilthey)ก็สนับสนุนโดยสรุปออกมาเป็นข้อประยุกต์ได้หลายข้อ บุลท์มานน์ยึดเอาการตีความแบบโรแมนติกเป็นแนวคิดของตน ซึ่งระบุว่ากฎอรรถปริวรรตตายตัวไม่เพียงพอสำหรับจับลักษณะที่มีชีวิตของปรากฏการณ์ที่อยากจะตีความ อย่างน้อยอรรถปริวรรตก็เป็นความพยายามเข้าใจความหมาย แต่ทว่าตรรกวิทยาแบบแผนร่วมกับการตีความตามลีลาภาษาก็ยังไม่เพียงพอสำหรับจะเข้าใจปรากฏการณ์ได้อย่างสมบูรณ์อยู่นั่นเอง ลัทธิโรแมนติกจึงเพิ่มจินตนาการอันทันเข้าช่วยด้วยเหตุผลที่ว่า การมีส่วนร่วม(participation) ระหว่างผู้แต่งกับผู้ตีความ เป็นเหตุผลที่ประกันได้ว่าตัวบทใดก็ตามสามารถให้ความหมายได้ ก็นับว่าเป็นการทอผสมให้มีจุดยืนไว้ก่อน

www.kirti.bunchua.com